

YUSUF ALPER İLE ŞİİR VE PSİKANALİZ ÜZERİNE

Can ŞEN

1. Değerli Hocam, öncelikle bize hayatınızdan ve şiir serüveninizden bahsedebilir misiniz?

Y.Alper-10.3.1956 'da Erzurum-Horasan'da doğdum. İlkokuldan başlayarak şiir okumaya karşı ilgim vardı. Daha önce de karalamalarım olsa da asıl Üniversitede yazmaya başladım. Özgeçmişime ilişkin birkaç bilgi aktaracak olursam; Orta öğrenimimi Erzurum'da tamamladım ve daha sonra Ankara'ya; Hacettepe Ü.Tıp Fak.'ne geldim. O yıllarda Ankara 'da yaşayan büyük şair- yazarlarla tanışma olanağımı buldum. Örneğin Cemal Süreya...

Öte yandan şiirle ilk tanışmam çok küçük yaşlarda, okuma yazmayı henüz bilmeden şiir ezberletilerek olmuştu.Orhan Şaik Gökyay'ın “Bu Vatan Kimin” şiiri ile. Tabii bunu gerçek şiirle tanışma olarak görmek olası değil. Asıl tanışma 1972' de üniversiteye başladığımda oldu diyebilirim. Sanırım üst düzey kitaplarla ilk önce tanıştım ve daha sonra basit olanlara da eğilmeye çalıştım. İlk tanıştığım şairlerden biri Neruda'dır. “20 Aşk Şiiri ve Umutsuz Bir Şarkı”. Tabii bizden Yunus Emre, Y. Kemal, A. Haşim, C. Süreya, N. Hikmet, Necatigil, N. Fazıl, C. Sıtkı, Dıranas, Tanpınar , Garipçiler, II . Yeninin bütün soylu şairleri.Dönemin bütün dergilerini çok sıkı izliyor, iyi olan hiç bir şiiri kaçırmamaya çalışıyordum.

Şiir yazmama gelince; lise yıllarından beri çeşitli karalamalarım oluyordu ama ilk kez Neruda ile yakınlıklarımı fark ettiğimde yazdıklarımın ciddiyetini anladım ve yayınlamaya karar verdim. İlk şiirim 1975' de Ilgaz Dergisinde yayınlandı. Daha sonra o yıllarda Ankara'da yayınlanan Sesimiz, Oluşum, Türkiye Yazıları, Türkdili, Yusufçuk

Ankara Sanat dergilerinde yayınlandı. Ayrıca Dönemeç, Somut ve başka dergilerde de şiirlerim basılıyordu.

İlk kitabım KANAYAN ŞİİRLER, 1985’ de (Dize Y.), ikinci kitabım ZAMANIN KIRILAN AYNASINDA, 1989’da (Broy Y.), Üçüncüsü YALDIZLI BİR YANILSAMA , 1994’ de (Era Y.) ve dördüncü kitabım YERYÜZÜNE VURAN TELAŞ, 1995 ‘de (Era Y.), ilk iki kitabımın birlikte ikinci baskısı 1997’ de (Era Y.), beşinci şiir kitabım ŞİMDİ HANGİ IRMAKTA’da 1998’de (Era Y.), sonra DALGALARIN SESİYLE (2001,Akdeniz Avlusu Y.), DERİN UĞULTU (2005,Poesia Y.), OYNAYAN VE AVUNAN (2007, İle –İlya Y.) yayınlandı.

Şiirimle ilgili birçok eleştirmen, şair bir şeyler yazdılar. Onur duyduğum yargılarıyla C. Süreya beni yüreklendirmiştir. Sevgili C. Süreya, Sinama şiiri için “...Çağdaş bir divan yerinelliğiyle tıka basa; benzetilerle tatlanmış dizeler”, diyerek “Alper daha önce eleştirisini duygusal- dramatik hatta trajik bir planda gerçekleştirmek istiyordu. Acıyı söylemek işi ... Yerinellik humor’a götürüyor onu...” diyordu. Sonra ZKA yayınlandığında coşkuyla şunları yazdı: ” Ve Yusuf Alper’ i Zamanın Kırılan Aynasında sevmek. Anadolu şiir duyarlığını dipten sürdürüyor Yusuf. Büyük hüznün... Genç şairler üstüne düşünelim diyorum. Kanılarımız katılmış ve yanlış diyorum. Karşılaştırma cesaretini göstermiyor kimse.”

Şiir yazış serüvenime ilişkin olarak da birkaç şey belirtmekte yarar var sanıyorum: Dünyanın durumu, insan ilişkilerindeki sorunlar, savaşlar, ölümler, öldürmeler vb. beynimde, yüreğimde bir sorunsal olarak yer alırlar. Daha sonra da bir gün, sessiz bir ortam ve yalnız bir zamanda dizeler, imgeler art arda gelirler. İlk yazılış sırasında olası olduğunca kendimi özgür bırakıp bilincimden, bireysel ve kolektif bilinçdışından fırlayarak kağıda yansıyan imgeleri engellemem yada engellememeye çalışırım (becerebildiğimce, çünkü bunu tümünden yapabilmek olası değildir). Daha sonra bilinçli çaba; kesme-biçme, sözcük atma, yerine en uygun (ses ve anlam açısından) yeni sözcükler koyma gibi şiir üzerine çalışma (işçilik) dediğimiz eyleme girişirim. Çok kısa bir sürede kağıda yansıyan sözcük ve imge yığınları aylar belki de yıllar süren bir çalışma sonunda son biçimini alır ve yayınlanabilir hale gelir. Artık tek harfini olsun değiştirmek istemem ama seyrek de olsa bazen yaptığım oluyor. Bazen yıllarca süren bir çalışmanın ardından şiirin ilk haline ya da ona çok yakın haline döndüğüm olabilir.

Şiir yazmaya başladığım günden bugüne hep geçmiş şiir birikimimizi, geleneği önemsedim. Şiirimin soyağacı Türk Şiirinin tüm ana damarını kapsar. Belki çok daha eskilere götürülebilir ama Anadolu toprağından, “Türkçe’ nin süt dişleriyle” yazan Yunus Emre’den başlatılabilir. Bütün bir Anadolu şiirini kucaklayan bir şiirdir özünde. Y. Emre’ ce bir insani tutum, “çağdaş bir divan yerinelliğiyle ” yazılmışlardır. Şiirimin temel özelliği, bütün gelenekten yararlanma çabama karşın, özgün olmaktır. Zaman zaman Türk Şiirinin ustalarına göndermeler yapmak, yeri gelince dizelerini -turnak içine almayı asla unutmadan- alıntılar yapmak, böylece geçmişin nitelikli şairlerine vefa borcumu ödemek isterim. Buna -Ölüm mü “ âsude bir bahar ülkesi” / Yaşamak mı sevmek mi bilmiyorum / (Z.K.A.,sf.32) veya “Hazinliğim bu belki,”ölümlü bir yaşamın/Ortasında ölmeyen aşk,” gibi aradığım/(K.Ş.,sf.9). ya da “Süslenmiş gemilerin açıktan geçtiği/ Bir diyar” gibi şimdi / (Z.K.A.sf.34) gibi örnekler gösterilebilir.

Şiirimin temel konusu insandır. İnsanın toplumla, baskıyla, zulümle, öldürmelerle, savaşla, doğayla olan çelişkileri ve kendi iç çatışmaları, ikilemeleridir. Ontolojik durumunun farkında olan bir varlık olarak şiirlerimde yaşayan o birey kendi isteği olmaksızın

yeryüzüne geldiği ve yine kendi isteği dışında bir gün geçip gideceğinin bilincindedir. "Bildim ki yaşama başladığım an/ Bir ucundan ölüme başlamışım" (Z.K.A., sf. 8) diyen, ölümü her an demokles kılıcı gibi başının üstünde duyumsayan kişidir. Bu birey (birinci tekil şahıs olarak şair) trajik konumunun farkındadır. Trajik durumunun farkında olmayan bir kişinin gerçek bir şair olacağına inanmıyorum. Trajik sorunsalın temeli olan ölüme karşı tek silahı yazmaktır, yaratmaktır: "Ölümdü çığ gibi üstüme gelen/ Kalemim yapılnız dirimimdi/ Ve yonttum kalemimi çığa sapladım/ Çığlığını çığ gibi büyütme için (Z.K.A. sf.8). Ve "Söz acıdan doğmuştur", "Yarasına tuz basılan kölenin/ Yüreği dağlanan şairin çığlığından (Z.K.A. sf.9). Bütün olumsuzluklar kendi özgün süzgecimden geçirilerek, estetize edilerek kağıda yansımıştır. Yaşamın "yaldızlı bir yanılısama"dan başka bir şey olmadığını bilincinde "zamanın kırılan aynasında" "kanayan şiirler" yazdığımı daha önce söylemiştim, şimdi yineliyorum.

Şiirimdeki birey, toplum içinde, algı kapıları son derece açık, duyarlı, dünyanın ve insanların iyi ve güzel olmasından yana, eşitlikçi, paylaşımcı, birlikte olmayı ve paylaşmayı isteyen bir bireydir: "Bir dilim karpuz takılır kalır boğazıma/ Biri geçse de çağırsam paylaşısam" der (K.Ş, sf.13). Dünyanın ve insanların kötülüklerden, çirkinliklerden arınmayacağını düşündüğünde umutsuz ve çaresizdir. Varoluşsal ikilem de bunlara eklendiğinde: "Giderim giderim dünya yuvarlak/ Dünya yuvarlaksa nasıl ederim/ (K.Ş, sf.22) der. Bu bireyin evrensel trajedisidir. Benim de, sizin de, Meksika'daki bir köylünün de. Bu bakımdan benim şiirimin öznesiyle siz de Avrupalı bir aydın da Afrikalı bir zenci de rahatlıkla özdeşim yapabilir. Ben'le, bireyle ilgili olan sorunsallar Siz'le ve başka insanlarla da ilgili evrensel sorunlardır. Böylece ben' den ve yerelden yola çıkarak başkalarına ve evrene yayılan sorunlar ilk şiirimden bugüne, ilk kitabımdan son kitabıma, gündemimdedir.

Hemen her şeyin yerinden oynadığı, şirazesinden çıktığı, bütün bir toplumun delirmiş gibi birbirleriyle ve kendileriyle didiştığı bir ortamda, şiirlerimle, bir zamanlar bu topraklarda sakin sakin oturup nereden geliyoruz, nereye gidiyoruz ? diye düşünen; dostu, komşusu, arkadaşı acı çekerken o da çeken insanların olduğunu; bir zamanlar olduğu gibi yine " durup ince şeyleri anlamaya vakitlerin olacağı" günlerin geleceğini inatla söylüyorum. Kimseler inanmıyor, inanmasın. Bir gün mutlaka inanacak birileri çıkacaktır diyorum. Bütün olumsuzluklara karşı insanın yüreğinde " hiçbir kötülüğün ulaşamayacağı bir yerin" varlığına ben de inanıyor, o yerin insanı özüne döndüreceği umudunu taşıyorum. Biliyorum ki " insan tükenmez"...

2-Ölümü bireyin başının üstünde duran bir demokles kılıcına benzettiniz. Ölümü anladığım kadarıyla bir haksızlık olarak görüyorsunuz. Tolkien'in "Yüzüklerin Efendisi" adlı eserinde Elfler ölümsüz oldukları için acı çekiyorlardı. Dünyadaki değişim onları rahatsız ediyordu. Bu yüzden yaşam onları mutlu etmiyordu. Bu açıdan bakınca ölüm bir kurtuluş değil midir? Ya da Mevlânâ'nın açısından bakarsak bir kavuşma değil midir?

Y.Alper- Demokles kılıcı derken bir haksızlık olarak değil, somut bir gerçek, trajik bir durumu anlatmak istiyorum. Bu güzel dünyadan bir gün geçip gideceğimiz gerçeği. Tabii Elflerin ölümsüzlüğü de ayrı bir trajiktir. Öyle olsak o zaman da onu demokles kılıcı olarak görecektim. Ölümün kurtuluş olduğunu zaman zaman düşünenler olur. Zor zamanlarda özellikle intihar edenler böyle düşündükleri için ederler. Dünyayı artık kaldıramaz olurlar ve giderler. Onları eleştirmek yerine onlarla empati yaparak onlar ve durumlarına üzülürüz. Tasavvuf açısından ise bir kavuşma olarak yorumlanabilmektedir.

3-Şiirlerinizi okuyunca şiir ikliminize hüznü bir havanın hâkim olduğu görüyor. "Şiir ve Hüzün" (Şair Her Zaman, Çelikkol Yayıncılık, İzmir 2005, s.34) adlı bir yazınızda da "Ama ne olursa olsun yeryüzünde yazılmış en iyi, en çarpıcı, etkileyici şiirler hüznü şiirlerdir. O hüzün ki, en temel kaynağı, başımızda sallanan demokles kılıcı; birgün ölümle tanışacağımız gerçeğidir. Trajik konumunun farkında olmayan bir kişinin gerçek (hakiki) şiirler yazacağı düşünülemez. Bunun farkında olmayan şairler; zilleri şallar, güller, böcekler, çiçekler arasında zamanın çöp sepetini boylarlar. (...)" diyorsunuz. Hem bir şâir hem de bir psikiyatrist olduğunuz için size sormak istiyorum: Hüzün, şâirliğin ham maddesi midir? Şâirin psikolojisinde hüznün yeri nedir?

Y.Alper-Hüzün şâirliğin hammaddesidir demek çok uygun olmayabilir. Ancak hüzün, sıkıntı, gerginlik gibi duygulanımlar yaratma sürecini tetiklerler. Tabii ham bir yapı olarak şiir ortaya çıkar. Daha sonra üzerinde çalışma, şiir işçiliği gerekir. İnsana ve dünyaya ilişkin acısı, sancısı olmayan bir bireyin yaratıcılığa yönelmesi ve bir sanat yapıtı ortaya koyması olanaksızdır. Tabii uyuşturucu olarak keyifle resim yapanlar vb. olabilir ama onların uyuşturucu almalarının altında yine dediğim şeyler, acılar, travmalar yatar. Sonuçta sanatçı var olan dünya ve insan ilişkilerine karşı kendi dünyasını koyar. Güzel bir dünya ütopyası olarak, seçenek olarak.

4-Şiirlerinizde insan sorununa büyük yer veriyorsunuz. Meselâ "Yeniden" şiirinizde (Şimdi Hangi İrmakta, Şiirler Yayıncılık, İstanbul 2007, s.9-10) "Anladım, insanlar insanları öldürebilir, ciğerlerini sökebilir, / Çarmıha gerebilir, kazığa oturabilir, çiğ çiğ yiyebilir / Ben kusarım. Bütün ölenler için öldürenlere / İrmaklarca, denizlerce... tiksintiyle, elemle / Adımı insan hanesinden siliyorum" diyorsunuz. İsterseniz biraz da bu insan sorununa değinelim.

Y.Alper- İnsanın hangi sorununa değineyim. İnsan insan olmaktan çıkmış. Milyonlarca yarattığı yeniden insan haline döndürmek pek olanaklı gibi görünmüyor ki "adımı insan hanesinden silip" kendimi kurtarıyorum. Bu benim ya da şair beni olarak okuyucunun beninin kurtuluşu oluyor. Biliyorsunuz ki "ben başkasıdır" ya da en azından başkasıdır da.

5- Bir psikiyatrist olarak önemli psikanalitik incelemeler yayımladınız: Şiir ve Psikiyatri Kavşağında, Psikolojik ve Psikodinamik Açısından Nâzım Hikmet Şiiri bunlardan bazıları. Psikanaliz-edebiyat ilişkisi üzerinde çalışan biri olarak sizce edebiyat incelemelerinde psikanalizin yeri nedir ve bu alanda yapılan çalışmalar yeterli midir?

Y.Alper-Psikanaliz edebiyat incelemelerinde kullanılabilecek, onu zenginleştiren bir yaklaşımdır. Bir edebiyat metnine, şiire sadece psikanalitik açıdan bakmak yeterli olamaz. Bir çok yaklaşımla irdelenebilir yapıt ve o yaklaşımlardan biri de insanın derinliğindeki özü yakalamaya, onu daha iyi anlamaya çalışan psikanalizdir. Yapılan çalışmalar tabii ki yeterli değil. Bir bakıma bizim edebiyatımız için benimle başladı denebilir. Kitaplarım ve dergilerdeki yazılarım genç arkadaşlara, başka insanlara yol gösterici olacaktır umduğuyum.

6- İsterseniz yönümüzü biraz da topluma çevirelim: Türk toplumunun günümüzdeki psikolojik durumu sizce nasıl? Ne gibi psikolojik sorunları var insanımızın?

Y.Alper- Maalesef pek iyi olduğunu söyleyemeyeceğim. Son çeyrek yüzyıldır hızlı toplumsal değişme bütün toplumsal değerlerimizi yok etti. Etik değerlerden uzak toplumun estetik değerleri de karmaşaya uğruyor. Kişilik sorunları, borderline'leşme yaygınlaşıyor. Narsisizm giderek toplumun temel yapılanması haline geliyor. Bencil, çıkarıcı...ilişkiler ön plana geçiyor. Bütün bunlar duyarlı insanları yaygın olarak depresyona itebiliyor. Öte yandan toplumun epey bir kısmı da cahillik batağında çırpınmaya devam ediyor. Hâla Güzin Abla'lara penis boyu ya da öpüştüm çocuğum olur mu gibi sorular soruyorlar.

7- Cemal Süreya ile gençlik yıllarınızda başlayan bir dostluğunuz olduğunu biliyorum. Bize biraz Cemal Süreya'dan bahsedebilir misiniz?

Y.Alper- Yazdığı şiirlerden çok rahat olması beklenen Cemal Süreya oldukça utangaç bir insandı. Son derece saygılıydı. Gencecik şair adayı olarak bana gösterdiği ilgiyi unutamam. Gençleri çok sıkı izliyordu.Bir kaç şiir yayınlamış herkesi bilebiliyordu. Haklı olarak kendilerine yapılan haksızlıklardan da yakınıyordu. O toplumcu geçinen birçok şairden daha toplumcuydu. Ama estetik anlayışı ya da poetikası gereği bazı şeyler örtüktü. Kırılgan, alingan, utangaç, karizmatik, artistik... tarafları olan bir büyük şair ve denemeciydi.

8- Cemal Süreya'nın utangaç biri olduğunu söylediniz. Gerçek hayatta utangaç bir kişiliğe sahip olan bir insanın şiirlerinde erotizmi bu kadar rahat olarak ele alabilmesinin sebebi sizce nedir?

Y.Alper- Baştan söyleyeyim. Hayat ayrıdır sanat ayrı. Tabii karşılıklı etkileşimleri vardır ancak birebir ilişki yoktur. Onun için içedönük, sessiz, saygılı insanlar sanatsal yaratıda çok farklı bir tutum sergileyebilirler. Ayrıca kişiler sorunlarının üzerine gitmeyi de yaratıcılıkta kullanabilir, tersi bir tutum gösterebilirler. Korktuğu bir şeyin üzerine gitmek gibi. Ayrıca yeri gelmişken söyleyeyim bu ay içinde "Psikodinamik Açıdan Cemal Süreya ve Şiiri" başlıklı kitabım yayınlanmış olacak. Orada konunun birçok boyutunu anlatıyorum.

9- Hocam, son olarak sizden günümüz şiirine dair düşüncelerinizi almak istiyorum. Şiir ortamımızın ahvali sizce nasıldır?

Y.Alper-Sevgili Can, Toplumsal yozlaşma, değer yargıları erozyonu başını alıp gitmişken estetik ve sanat konularında da karmaşa olmaması beklenemez. Çok yoğun bir karmaşa yaşanıyor. At izi it izine karışmış durumda. Gerçek şairler ve gerçek şiirlerin topluma ulaşması neredeyse olanaksızken, şiirimsi döküntüler her gün TV ve radyoların baş köşesinde. İnsanlar bu kişileri şair, onların yazdıklarını da şiir sanıyor, sayıyor. Bu tam bir trajedidir. Öte yandan şiirle iyi kötü karşılaşmış bazı genç arkadaşların ise yenilik adına yaptıkları saçma (absürd) şeyler ortalıkta. Dikkati çekme açısından hoş oluyor. Onlarla ilgili konuşuluyor ama yarına kalacak bir şiir yazdıkları söylenemez. İşin kötüsü bazıları yetenekli arkadaşlar ve kendilerine yazık ediyorlar. Grafik ürünlerle yaptıkları sanat şiir değil grafik ürün oluyor.Tabii o arkadaşların yeteneklileri, şair kumaşı olanlar ileride şiire ulaşacak ve geleceğe kalacaklardır. Ama çoğu çöp sepetine gidecektir.

Öte yandan Türk Şiirinin çok zengin bir şiir olduğunu dünyanın en önemli şiirlerinin bir kısmının da Türkçe yazıldığını bilmeliyiz. Batı karşısındaki aşağılık kompleksinden kurtulmalıyız.